

Konrad Wyszowski: Izydor z Sewilli, kartograf logosu

Żywot Jezusa opisany w czterech Ewangeliach jest metodą poznania, nową, chrześcijańską logiką. Izydor pisząc, że Ewangelia jest wykładem logiki, nie musiał mieć więc wcale na myśli żadnej metafory, a tym bardziej nie trzeba jego słów rozumieć jako dezinterpretacji Orygenesesa – pisze Konrad Wyszowski w „Teologii Politycznej Co Tydzień”: „Res publica christiana”.

W jednej z wersji *Etymologii* Izydora z Sewilli znajdujemy następujące, frapujące zdanie: „boskie pisma... mówią... o logice, zamiast której nasi przyjmują teologię, jak w *Pieśni nad Pieśniami* i w Ewangeliach”[1]. Jak dodaje tłumaczka tego ustępu, Anna Ledzińska, przez „naszych” Izydor rozumie „chrześcijan”[2]. Nie jest to jedyny możliwy przekład. Michał Zembrzuski, za edycją, którą w tym miejscu Ledzińska odrzuca, proponuje: „rozprawiać można... o logice, przez którą nasza teoria siebie broni – za pomocą Księgi *Pieśni nad Pieśniami* i Ewangelii”[3]. Kluczowe jest rozstrzygnięcie, czy w oryginale chodziło Izydorowi o *theologia*, czy o *theoria*.

Wariant ostatni byłby bardzo łatwy do przyjęcia: Izydor nie twierdziłby niczego zaskakującego, gdyby utrzymywał, że jakakolwiek teoria, w szczególności „nasza”, broni się z użyciem logiki. Nadal rzecz jasna należałoby wyjaśnić, w jaki sposób *Pieśń nad Pieśniami* i Ewangelie

mówią o logice, w szczególności, czy wykładają jakieś reguły poprawnego myślenia, ale najtwardszym orzechem do zgryzienia jest wariant pierwszy – teologia, która w chrześcijaństwie zastąpiła logikę.

Jak wskazuje Ledzińska, Izydor inspirował się – wedle niej – źle zrozumianym, jeszcze przez Hieronima ze Strydonu, Orygenesem, który w *Pieśni nad Pieśniami* miał widzieć „epoptykę”, odpowiadającą Platońskiej dialektyce, a nie logice w ogóle[4]. Nie rozstrzygając, czy inspiracja Orygenejska zachowała wiernie oryginalną intencję swojego źródła, warto wskazać, że nie była ona powierzchowna. Orygenes był bowiem myślicielem, który widział w Piśmie Świętym podstawę nowego sposobu myślenia[5]. Pisze o tym Ryan Andrew Haecker, który będzie twierdził nawet, że jest to myślenie troiste i koliste, którego wzorcem jest Trójca Święta.

Lecz tezy Izydora (w wariacie bardziej kontrowersyjnym, że w chrześcijaństwie teologia zastąpiła logikę) można bronić niezależnie od jej związku z Orygenesem. Przypomnijmy pierwsze zdanie Ewangelii według świętego Jana: „na początku było Słowo”. Jak wiadomo, w greckim oryginale wyrazowi „Słowo” odpowiada „*λόγος*” (względnie: *Λόγος*). „Dicta autem logica, id est rationalis, *λόγος* enim apud Graecos, et sermonem significat, et rationem” (*Etymologiae*, ks. II, rozdz. XXIV[6]); „zwie się logiką, to jest racjonalną, *λόγος* bowiem u Greków, i mowę oznacza, i racjonalność” – pisze Izydor o jednej z trzech (wedle jego podziału), obok fizyki i etyki, części filozofii. Logika jest logiczna, jest czymś, co przynależy logosowi, co cechuje logos. Jeśli więc Ewangelia poucza nas, że początkiem i zasadą (*ἀρχή*) wszechrzeczy jest Logos, tym bardziej ten Logos będzie początkiem i zasadą logiki.

**Zostań mecenasem „Teologii Politycznej Co Tydzień”, jedyne-
tygodnika filozoficznego w Polsce.**

Dziękujemy za wsparcie!

Jednym z zadań logiki jest wskazywanie drogi poprawnego myślenia, a nawet drogi właściwego poznania, metody. Gdy apostołowie pytali wcielony Logos o drogę (ὁδός), odpowiedział im: „Ja jestem drogą, i prawdą, i życiem” (J 16:4). Chrześcijanin powinien podążać za Jezusem, czyli powinien iść za (μετ’) drogą (ὁδός), iść metodą (μέθοδος). Żywot Jezusa opisany w czterech Ewangeliach jest metodą poznania, nową, chrześcijańską logiką. Izydor pisząc, że Ewangelia jest wykładem logiki, nie musiał mieć więc wcale na myśli żadnej metafory, a tym bardziej nie trzeba jego słów rozumieć jako dezinterpretacji Orygenesesa.

Jak pamiętamy, pierwszym wykładem logiki chrześcijańskiej – teologii, Logosu, który jest Bogiem – ma być *Pieśń nad Pieśniami*. Można postawić tezę, że ten alegoryczny opis stosunku zgromadzonej w Kościele Ludzkości i Boga-Logosu[7] wzorowany jest na starożytnej beletrystyce greckiej[8]. Samo słowo *λόγος*, powiedzmy to sobie wprost, jest pojęciem greckim. Powstaje więc pytanie, czy mimo pozornie antygreckiego wyzwania rzuconego filozofii i mądrości światowej przez Izydora mówiącego, że logiką chrześcijaństwa jest teologia, w rzeczywistości cała przemiana pogaństwa w chrześcijaństwo nie odbyła się w ramach świata hellenistycznego. „Omnium terrarum, quaeque sunt ab occiduo usque ad Indos, pulcherrima es, o sacra, semperque felix principum, gentiumque mater Hispania”[9]; „Spośród wszystkich ziem, które są od zachodu aż po Indie, najpiękniejsza jesteś, o święta i zawsze szczęśna, książąt i narodów matko Hiszpanio” – rozpoczyna *Historię królestw Gotów, Wandalów i Swebów* Izydor. Granice świata Izydora wyznaczają Hiszpania i Indie, najdalej położona kolonia i

najgłębszy postępek Aleksandra Wielkiego, początek i koniec świata hellenistycznego. Odpowiedź na pytanie, czemu logos wyraził się w Grecji, czemu logika i filozofia powstały w Helladzie, powinna być dla nas równie nieoczywista jak ta, dlaczego Logos wcielił się w Izraelu.

Świat Izydora był jednak jeszcze zamknięty. Grecja, Hiszpania i Palestyna były regionami jednej, spójnej przestrzeni kulturowej. Umierający 4 kwietnia 636 roku Izydor przeżył co prawda o niecałe cztery lata Mahometa (8 czerwca 632), ale nie dożył bitwy nad rzeką Jarmuk (20 sierpnia 636), która rozstrzygnęła o zdobyciu Lewantu przez muzułmanów. Izydor był jednym z ostatnich świadków *Christianitas* pofragmentowanej, ale jednak obejmującej cały basen Morza Śródziemnego, całe terytorium dawnego Imperium Rzymskiego. Barbarzyńcy stopniowo nawracali się, arianie, za których można było z początku uważać także wyznawców islamu, przechodzili na katolicyzm, obecność nestorian w zaratusztriańskiej Persji mogła zwiastować przyłączenie do świata chrześcijańskiego także jej.

„Opus de origine quarumdam rerum”[10]; „dzieło o źródle różnych rzeczy”. Tak Izydor przedstawia swoje *Etymologie*. Bada on źródłosłowy, gdyż jest zainteresowany, jak się cała ta wspólnota zaczęła, skąd wziął się jego świat. Podobnie jak logik stara się ustalić w jaki sposób wiążą się ze sobą racje wszystkich rzeczy, w jaki sposób można powiązać poszczególne słowa (logosy) w racjonalną (logiczną) całość jednej mowy (logosu), etymolog zbiera te racje, początki, przyczyny, zasady rzeczy, by odtworzyć ukształtowany krajobraz swojego kulturowego świata. Pod piórem Izydora etymologia zmienia się w kartografię Logosu. „Punkt widzenia mapy” w „punkt widzenia Boga”[11]; „punkt widzenia Boga współuczestniczącego u boku człowieka w (re)konstrukcji świata”[12]. Ostatnie scalenie świata

hellenistycznego przed kolejnym rozpadem. Izydor mapując daną mu rzeczywistość, metodą chrześcijańską, podążając Chrystusem, niczym oblubienica z *Pieśni nad Pieśniami* wedle wykładni Orygenesesa, łączy się z Logosem.

dr Konrad Wyszowski

**Wszystkie artykuły z „Teologii Politycznej Co Tydzień”
[522]: „Res publica christiana”**

Ilustracja: *Izydor z Sewilli i Braulion z Saragossy* [w:] *Isidori libri originum*, II połowa X wieku, wł. opactwa w Einsiedeln, Szwajcaria // Wikimedia

Przypisy:

[1] A. Ledzińska, *Gramatyka wobec sztuk wyzwolonych w pismach Izydora z Sewilli. Origo et fundamentum liberalium litterarum*, Kraków 2014, s. 169.

[2] Tamże.

[3] M. Zembrzuski, *Przez słowa do rzeczy – Izydora z Sewilli definiowanie filozofii*, „Teologia Polityczna”, 4 kwietnia 2018, wydanie niepaginowane [<https://teologiapolityczna.pl/michal-zambrzuski-przez-slowa-do-rzeczy-izydora-z-sewilli-definiowanie-filozofii-1>].

[4] A. Ledzińska, dz. cyt., s. 169 i n.

[5] R.A. Haecker, *Restoring Reason. Theology of Logic in Origen of Alexandria*, rozprawa doktorska, Uniwersytet w Cambridge, Wydział Teologii, Cambridge wrzesień 2021 r.

[6] Isidorus Hispalensis, *Etymologiae*, oprac. I.P. Migne, Vicifons, wydanie niepaginowane, za: I.P. Migne, *Patrologia latina*, t. LXXXII, Paryż 1850 [[https://la.wikisource.org/wiki/Etymologiae_\(Isidorus\)](https://la.wikisource.org/wiki/Etymologiae_(Isidorus))].

[7] M. Wdowiak, *Epitalamium mistyczne w Komentarzu do Pieśni nad Pieśniami Orygenes*, Źródła Humanistyki Europejskiej 2014, t. 7.

[8] M. Wojciechowski, *Pieśń nad Pieśniami na tle powieści greckich*, Rocznik Teologiczny 2023, t. 65, z. 2.

[9] Isidorus Hispalensis, *Historia de regibus Gothorum, Vandalorum et Suevorum*, oprac. I.P. Migne, Vicifons, wydanie niepaginowane, za: I.P. Migne, *Patrologia latina*, t. LXXXIII, Paryż 1850 [https://la.wikisource.org/wiki/Historia_de_regibus_Gothorum,_Vandalorum_et_Suevorum].

[10] Tenże, *Etymologiae, Praefatio*.

[11] M. Houellebecq, *Mapa i terytorium*, przeł. B. Geppert, s. 75.

[12] Tamže, s. 76.